

»E vil itje hæva næka vi Ujlsanskt æd djera«

Hetta skrivaði onkur í Føroyingatíðindi í 1893. Men nú - 101 ár seinni, eru somu sjónarmið enn at hoyra, tá kjakað verður um føroyska málið.

Vit prenta í dag triðja og seinasta part av hugleiðingunum í samband við at tað fríggjadagin vóru liðin 175 ár síðani, at V. U. Hammershaimb varð føddur.

Eftir Eirik Lindenskov

Við arbeiði sínum fekk Hammershaimb sera stóra ávirkan á skrivandi føroyingar - fyrri ikki at tala um framtíðina.

Men sum prestur í Kvívík ávirkaði hann tveir ungar menn, sum gjørdust kendir Føroyamálsvinnir. Teir vóru Kvívíks Jógvan og Jóan Petur uppi í Trøð.

Í 1862 gjørdist Hammershaimb próstur og flutti inn á Nes. Í 1878 fór hann aftur til Danmarkar og fekk har prestakall í Lyderslev.

Óandallig tí og drykkjuskapur

Lítið hoyrdist um málstarv Hammershaimbs hesi 23 ár, hann er prestur og próstur í Føroyum. Neyvan er tað av tí, at hann hevði sviði sín ungdomskærleika, men man heldur hava sína grund í tí anda-

liga svøvní og óansi fyrri málinum, sum honum møtti her.

Fólkið var ikki ókristið, men tað helt órykkjuga fast við gamlar siðir og danskt mál í kirkjuni. Sögn er, at Hammershaimb einaferð skuldi royna við føroyskari prædiku í Kvívíkskirkju, men hetta varð honum so illa upptikið, at hann ongantíð royndi hetta aftur.

Vit mugu heldur ikki gloyma, at hetta man hava verið tann mest óandaliga tíðin, sum fólk okkara hefur havt. Frihandilin varð júst komin, og hóast hetta hevði stóra framgongd fyrri vinnuna við sær, so toldi fólkið illa hetta frælsi, tað bráðliga fekk. Tað flóddi so mangt yvir fólkið við tí fría handilslívinum, sum tann veikari parturin ikki dugdi at vara seg fyrri, eitt nú rúsdrekka. Hetta hevur uttan iva havt stóran týðning

fyrri varðveitsluna av gomlu mentanini. Hon var mangan slept, og oyðslu-semi og drykkjuskapur sett í staðin.

Fall ikki í fátt

Treyðugt so - fólkið fótaið sær aftur, men gongdin varð trupul. Hetta hevur Hammershaimb óivað sæð, og hann hevur havt eina sterka trúgv á fólkið, tá hann ikki fall í fátt og kastaði alt frá sær.

Tí kann treysti hansara undra okkum í dag. Men vit kunnu bert viðurkenna, at hann ofraði ein stóran part av ungdomsmegi síni til at savna okkara fornu minni, ið høvdu livað í Føroyum á mannamunni frá gamlari tíð. Hann slóðaði fyrri nýggjum andligum lívi í Føroyum, samstundis sum kongiligi einahandlin varð tikin av, og vegurin lá opin fyrri føroyingum at skapa sær vinnuvegir sum onnur fólk.

Ræðslan fyrri tí nýggja

Mótstøðan var stór móti teimum fyrr nevndu donsku skúlunum. Nýggju ár seinni vórðu teir tiknir av. Men hetta var ikki fyrst og fremst av tjóðskaparligum ella málsligum orsøkum. Heldur var hetta ein spurningur um pengar. Tað var jú ein útreiðsla av hesum skúlum, og børnini vóru eisini tikin heimanífrá heilar dagar, har tey skuldu gera nyttu. Ræðslan fyrri tí, ið nýtt var, var heldur ikki enn farin úr fólkinum, hon lá har sum ein marra - eisini ræðslan fyrri kunnleika og upplýsing.

Separatistiskir tendensir

Realskúlin í Havn varð vígdur í 1861, og árið eftir fekk Hammershaimb próstaembætið og flutti inn á Nes. Sum próstur var hann limur í skúladirek-

sjónini, og royndi hann soleiðis at fáa settan á stovn lærarskúla við realskúlan í Havn. Hann ætlaði, at ungir lærarar nú skuldu búgvast út til at fara út á bygdaskúlarnar.

Men skúladireksjónin var ikki samd um hetta. Um hetta mundið sótu umframt próstin, amtmaðurin og ein lögtingsvaldur limur, H. C. Müller, sýslumaður.

P. Holten, amtmaður, helt at uppskotid varð til skaða, tí tað innibær »separatistiskir tendensir«.

Müller helt, at lærararnir við realskúlan ikki høvdu stundir eisini at lesa við læraranæmingum.

Samstundis sum hetta var fyrri, kom bræv til ríkisstýrið frá kommununum, um ikki staturin vildi styðja ein kommunalan skúla, um hann varð settur á stovn. Hetta eru so tær fyrstu royndirnar at fáa høpi á tí almenna skúla-

skapinum í Føroyum.

Stættartingið í Roskilde. Hesi ting vóru brúgvín frá einaveldi til fólkaræði. Tey kundu bert gera tilmæli til kongs - ikki taka avgerðir. Bert 0. u. 3% av fólkinum hevði valrætt, og kongur valdi sjálvur fleiri limir.

Hammershaimb er tann, ið eigur stóran part av æruni fyrri hesum.

Prestar høvdu klagað

Men tíðimar broyttust, og í 1870-árunum komu nýggjar lógir, sum lögtingið hevði havt til viðgerðar, hóast tær mundu vera fullsmíðaðar í ríkisráð kongs, áðrenn lögtingsmenninir sóu tær. Við hesum lógum kom reglan um, at børn yvir 7 ár skuldu hava neyðuga skúlagongd í 1872.

Flestu sóknarstýri tóku hesa skyldu lættliga, og lótu bert vera sum var, men av við hana sluppu tær ikki. Men eingin var tó noyddur til at senda børn síni í skúla, men lógin kravdi upplýsing - kunnleika. Og tey frægast upplýstu máttu viðganga, at kunnleiki var góður, men ábyrgdin var hjá teimum sjálvum.

Hvaðani var henda ábyrgdin so komin? - Hin fomi heimalesturin var mest sum burtur dotin og prestarnir gramdu seg um, at børnini dugdu minni enn fyrr, tá tey komu at ganga til. Skuldu teir ábyrgjast at taka tey fram, máttu teir lata tey ganga til í fleiri mánaðir, og hetta var ómakur.

- Prestarnir høvdu

